

کاربردهای فناوری اطلاعات و ارتباطات در حوزه‌های دینی

علی اکبر جلالی *

به منظور حضور در گستره جدید تبلیغ و ارشاد در عصر فناوری اطلاعات و ارتباطات (I.C.T) و نیز بهره‌گیری از شبکه‌های اطلاع‌رسانی و استفاده بهینه از تجربه و تخصص استادان فن، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم به برگزاری همایشی در خصوص «کاربردهای فناوری اطلاعات و ارتباطات در حوزه‌های دینی» با سخنرانی دکتر علی اکبر جلالی اقدام نمود. این همایش، با هدف آشنایی مقدماتی با تعریف فناوری اطلاعات و ارتباطات و بیان وضعیت فعلی، فرصت‌ها و تهدیدهای آن در جهان حال و آینده، ارائه راه‌های گسترش فناوری اطلاعات در حوزه‌های دینی و نیز آشنایی عمومی با مفاهیم شهرهای الکترونیکی و نقش فعالیت‌های دینی در آن‌ها برگزار شد.

یا چهار موج گسترده را تجربه کرده است؛ موج اول، موج تولید غذا و مواد غذایی بود، که باعث به وجود آمدن جامعه کشاورزی شد. بعد از مدتی، نیاز آدمی به ابزار مناسب برای تولید بهتر و بیشتر؛ موج دوم را پدید آورد و آن شکل‌گیری عصر صنعت بود، که در فاصله میان سال‌های ۱۹۰۰-۲۰۰۰م رخ داد. از نتایج این جامعه، رشد چشم‌گیر جمعیت جهان بود؛ چنان‌که در یکصد سال گذشته جمعیت دنیا ۱/۵ میلیارد نفر بود؛ ولی در حال حاضر شش میلیارد نفر

شده است؛ موج سوم موج اطلاعات، بر اساس احتیاج بشر به داشتن علم و دانش بیشتر برای گسترش در امر اختراع و گسترش بهینه صنایع به وجود آمد. این موج، جامعه بشری را به جامعه اطلاعاتی تبدیل کرد و عصر اطلاعات را ایجاد نمود؛ علاوه بر این‌که باعث شد تا اینترنت و مراکز اطلاع‌رسانی گسترده‌ای به وجود آیند و صنعت I.T گسترش پیدا کند. اینک کشور ما در مرحله صنعتی قرار دارد و متأسفانه هنوز وارد جامعه اطلاعاتی نشده است.

این سه موج را آقای «الوین تافلر» بیان کرده است؛ اما چهارمین موج به عقیده بنده، موج عصر مجازی (age virtual) است.

● عصر مجازی و عرصه‌های دینی

برای فهم هرچه بیشتر عصر مجازی یا

ایشان نظریه موج چهارم، عصر مجازی را در دنیا مطرح کرده‌اند و تاکنون چندین پروژه در سطح ملی در زمینه گسترش فناوری اطلاعات انجام داده‌اند و بانی اولین روستای اینترنتی ایران «شاهکوه» است که اکثر رسانه‌های جهان آن را مورد تشویق قرار داده‌اند. عضو چندین انجمن علمی بین‌المللی و تخصصی، عضو مستقل یونسکو در آموزش و فناوری منطقه آسیا و اقیانوسیه می‌باشد. ایشان، در این سخنرانی به بررسی اهمیت I.T در جهان

اطلاعات پرداخت و از ورود به دنیای مجازی سخن به میان آورد و مزایا و کاربردهای اینترنت را در حوزه‌های دینی بیان کرد. با توجه به نکات ارزشمند در سخنرانی‌شان در ذیل خلاصه سخنان ایشان را می‌خوانیم.

● موج چهارم: عصر مجازی

فناوری اطلاعات از صنایع

مدرنی است، که به تدریج همه

حیطه‌های زندگی بشر را در بر خواهد گرفت و باید از مسامحه و کوتاهی در فراگیری و انطباق آن با نیازهای دنیوی و اخروی پرهیز کنیم؛ چنان‌که حضرت علی علیه السلام به مالک اشتر نخطی فرمود: «از مسامحه در انجام امور لازم و ضروری پرهیز». برای درک اهمیت و جایگاه صنعت I.T باید نخست بدانیم که در چه عصری زندگی می‌کنیم. به طور خلاصه، انسان از ابتدای تاریخ تاکنون، چهار دوران

ایشان نظریه موج چهارم، عصر مجازی را در دنیا مطرح کرده‌اند و تاکنون چندین پروژه در سطح ملی در زمینه گسترش فناوری اطلاعات انجام داده‌اند و بانی اولین روستای اینترنتی ایران «شاهکوه» است که اکثر رسانه‌های جهان آن را مورد تشویق قرار داده‌اند.

حقیقت مجازی به بیان چند نمونه می‌پردازیم. جهت ورود به دنیای مجازی به کلاه حقیقت

مجازی (Hat Reality Virtual)

نیازمند هستیم؛ برای مثال فردی در خانه‌اش نشسته و این کلاه را به سرش می‌گذارد. این کلاه با یک سیم به کامپیوتر و سوپر کامپیوتر وصل است، او می‌خواهد یک روحانی را در منزلش حاضر کند تا او را موعظه دهد و یا برایش روضه بخواند؛ پس از انتخاب و زدن یک کلید، فرد موردنظر در جلوی دیدگانش حاضر می‌شود و با او شروع به سخن

گفتن و یا روضه خواندن می‌کند؛ ولی در واقع عالم خارج شخصی وجود ندارد؛ بلکه این یک تصویر مجازی است که وجود هم دارد و ما آن را احساس و اثراتش را درک می‌نماییم. مثال دیگر این که، اگر بخواهیم یک جفت کفش از فلان فروشگاه در مشهد بخریم، در صورت وجود دنیای مجازی، در همان لحظه‌ای که در خانه نشسته‌ایم، داخل فروشگاه موردنظر می‌رویم، کفش دلخواه را پس از پا کردن و اندازه گرفتن، سفارش می‌دهیم و از فروشنده آن را می‌خریم. به محض این که کلاه را از سرمان برداریم، چند دقیقه بعد زنگ خانه به صدا در می‌آید و کفش انتخابی را برایمان می‌آورند.

اکنون در آزمایشگاه M.I.T در آمریکا یک

مدل ساخته شده، که در آن یک هسته پرتقال را به یک دانش‌آموز می‌دهند؛ زمانی که کلاه

مجازی را بر سرش نهاد، در مقابلش تلی از خاک ظاهر می‌شود و او بذر پرتقال را زیر خاک می‌کارد؛ پس از آن جلوی چشمانش این درخت، شاخه پیدا می‌کند، برگ و شکوفه می‌دهد و در نهایت به میوه می‌نشیند و آن دانش‌آموز، پرتقال را از درخت می‌چیند، بو کرده و پوست می‌کند؛ اما همین که می‌خواهد به دهان بگذارد، دیگر چیزی وجود ندارد. این یک مدل آزمایشگاهی

است که تا این مرحله انجام شده است. بنده در «ملبورن» استرالیا و نیز در تایلند برای اولین بار اثبات کردم که فقط دو دهه دیگر با دنیای مجازی فاصله داریم؛ به گونه‌ای که مرزها به طور کامل کنار می‌رود و حرکت ما از یک کشور به کشور دیگر به صورت مجازی صورت می‌گیرد؛ بدیهی است، که در چنین شرایطی، فرصت تبلیغ دین و اشاعه معارف ناب اسلامی کاملاً مهیا می‌شود.

چند سال پیش، که به اتفاق استادان دانشگاه به مکه مکرمه مشرف شده بودیم، در آنجا حج مجازی را مطرح کردم؛ ابتدا، خیلی مورد هجوم قرار گرفتم؛ چون این نظر را قبول نداشتند و به من می‌گفتند، که در جوار خانه خدا این مسائل را مطرح نکن. بنده

بنده در «ملبورن» استرالیا و نیز در تایلند برای اولین بار اثبات کردم که فقط دو دهه دیگر با دنیای مجازی فاصله داریم؛ به گونه‌ای که مرزها به طور کامل کنار می‌رود و حرکت ما از یک کشور به کشور دیگر به صورت مجازی صورت می‌گیرد؛ بدیهی است، که در چنین شرایطی، فرصت تبلیغ دین و اشاعه معارف ناب اسلامی کاملاً مهیا می‌شود.

مطلوبی سامان می‌یابد.

نکته ارزشمندی، که ضروری می‌نماید، این‌که هیچ‌گاه در برابر تکنولوژی و فناوری موضع‌گیری نکنیم؛ البته در مقابل روش استفاده و بهره‌نادرست از این صنایع می‌توان موضع‌گرفت و انتقاد کرد؛ برای مثال می‌توان گفت که باید جلوی فساد اینترنت گرفته شود؛ ولی صحیح نیست که بگوییم اینترنت به طور مطلق بد و خطرناک است؛ زیرا این نوع طرز تفکر، ما را از دانش روز و اطلاعات عظیم جهانی دور نگاه می‌دارد.

نوع طرز تفکر، ما را از دانش روز و اطلاعات عظیم جهانی دور نگاه می‌دارد؛ در حالی که چه اشکالی دارد یک طلبه چندین شاگرد هم در خارج از کشور داشته باشد و خودش را به یک شهر یا یک کشور محدود نکند. متأسفانه، ایران سومین کشور دنیاست که جوانانش از طریق «چت» با یکدیگر ارتباط ناسالم برقرار می‌کنند؛ اما شما می‌توانید از همین فضا، استفاده خوبی را ببرید و از این راه به بحث و گفت‌وگو بپردازید و به جذب نیرو و هدایت اذهان همت‌گمارید.

برخی معتقدند، که موج چهارم در تاریخ بشریت، عصر فضا (Space age) است و عده‌ای دیگر اذعان دارند، که موج چهارم، نانوتکنولوژی (Nanotechnology) است؛ یعنی صنعتی که سروکارش با اتم و مولکول است، بشر برای تولید مواد، دیگر سراغ کارخانه نمی‌رود؛ بلکه

به بعثه رهبری مراجعه کردم و حج مجازی را برایشان این‌گونه تفهیم کردم که در حال حاضر سالی یکصد هزار نفر به سفر حج عازم می‌شوند و در سی سال آینده که جمعیت کشور ما به مرز یکصد میلیون نفر می‌رسد، ۹۷ میلیون نفر آن‌ها از لذت معنوی حضور در خانه خدا و مشاهد مبارکه محروم‌اند؛ چرا نباید برای این خیل کثیر عاشقان حرم الهی، شرایطی را به وجود آوریم، که

آن‌ها هم بتوانند خانه خدا را زیارت کنند. حج مجازی؛ یعنی این‌که وقتی شما این کلاه را بر سرت می‌گذارید، صرفاً با فشردن یک کلید در مقابل کعبه قرار می‌گیرید؛ سپس می‌گویید دوست دارم که در اطراف خانه خدا بیست هزار نفر باشد؛ پس از آن شروع به طواف کردن و انجام مناسک الهی می‌نمایید و از آن حظی وافر می‌برید.

مطلب دیگر، این‌که راهنمای حجاج، در این باره فرمودند که طرح شما در مورد آموزش اعمال حج به حاجیان بسیار مفید است؛ یعنی قبل از آن‌که ما آن‌ها را به کشور عربستان عازم کنیم، در کشور خودمان به صورت زنده مراحل و مناسک حج را به آن‌ها آموزش می‌دهیم، تا در آن‌جا مشکل خاصی نداشته باشند؛ برای این‌که فرایند آموزش از سوی روحانیان کاروان‌های حج، به شکل

مولکول‌ها را کنار هم می‌چیند و یک لیوان می‌سازد. برخی هم می‌گویند موج چهارم، عصر ژنتیک است؛ ولی به نظرم، موج چهارم را همان‌طور که بیان کرده بودم، عصر مجازی می‌دانم. در عصر مجازی، ذوق و شوق بشر در نیل به معنویت است؛ یعنی انسان به جایی می‌رسد که همه چیز را تجربه کرده و دیگر ارزش و قداست

خانواده را می‌فهمد و اهمیت و احتیاج به معنویت را به خوبی درک می‌کند. در چنین جهانی، اگر ما خودمان را همراه صنعت I.T نسازیم و در ارائه معارف اسلامی از ابزارهای مدرن اطلاعاتی بهره‌نگیریم، از قافله عقب می‌مانیم.

بنابراین نقش فناوری اطلاعات در حوزه‌های دینی؛ مانند نقش فناوری اطلاعات در امور اقتصادی، سیاسی و اجتماعی است؛ بنابراین از آن‌جا که صنعت I.T کمک شایانی به گسترش دانش و انتقال فرهنگ می‌کند؛ باید به آن توجه نمود؛ چراکه دین و اقتدار ما وابستگی عمیقی به فرهنگ دارد؛ از این‌رو، بهترین راه گسترش و انتقال فرهنگ دینی و اجتماعی و نیز حفظ نظام اسلامی و ارزش‌های دینی، استفاده از فناوری اطلاعات است، که کلید ورود به هزاره سوم، I.T می‌باشد.

● مزایای صنعت I.T

مزیت اول I.T این است، که موجب افزایش اختراعات و اکتشافات می‌گردد؛ چون قادر است مغز چند میلیارد انسان را کنار هم قرار دهد. در چنین وضعیتی هر لحظه از گوشه و کنار جهان اختراعی تازه به چشم می‌خورد و هر روز شاهد ابداعات مدرن در عرصه‌های مختلف خواهیم بود.

مزیت دوم این صنعت، کاهش هزینه‌هاست؛ برای این‌که I.T به ما کمک می‌کند تا اطلاعات مان را جدول‌بندی کنیم و به شکلی مطلوب به ساماندهی امور پردازیم و از کمترین وقت، بیشترین استفاده‌ها را ببریم. وجود این‌گونه مزیت‌ها در صورت گسترش I.T در حوزه‌های دینی موجب می‌شود، فعالیت‌های مفیدی که در حوزه علمیه قم انجام شده سامان یابد و به جای کارهای موازی، به خلاقیت (Creativity) و نوآوری (Innovation) روی آورند. در جهان امروز، ضریب انتقال چهار میلیون و سیصد هزار بیت کامپیوتری است. در حالی که روزهایی که شما می‌خوانید، پنجاه هزار بیت کامپیوتری است.

مزیت سوم I.T این است که ضریب انتقال آموزش را در حد خیلی بالایی افزایش

نقش فناوری اطلاعات در حوزه‌های دینی؛ مانند نقش فناوری اطلاعات در امور اقتصادی، سیاسی و اجتماعی است؛ بنابراین از آن‌جا که صنعت I.T کمک شایانی به گسترش دانش و انتقال فرهنگ می‌کند؛ باید به آن توجه نمود؛ چراکه دین و اقتدار ما وابستگی عمیقی به فرهنگ دارد.

البته، انسان به دنبال اطلاعاتی است که مورد نیاز اوست؛ از این رو باید به دنبال دست یافتن به اطلاعات ضروری لازم بود و از اتلاف وقت و هزینه جلوگیری کرد.

به طور کلی تمامی داده‌هایی که در اینترنت وجود دارد، درست نیست؛ برخی اطلاعات نادرست و برخی دیگر حقیقی یا درست می‌باشد؛ بنابراین لازم است یک معیار صحیح برای سنجش اطلاعات داشته باشیم و به اصطلاح روان‌شناس اطلاعات باشیم به محض ورود به فضای اطلاعات درست را از نادرست و سره را از ناسره تشخیص دهیم؛ چراکه اطلاعات صحیح و به موقع، باعث افزایش قدرت در تصمیمات خردمندانه و عامل افزایش آگاهی و دانش است.

● کاربردها و مزایای اینترنت در حوزه‌های دینی

اقتصاد جهان در حال ورود به اینترنت است. اینترنت ما را از اقتصاد متکی بر دست انسان‌ها به اقتصاد مبتنی بر دانش سوق می‌دهد.

۸۲٪ فعالیت‌های اینترنتی به موضوع تجارت اختصاص یافته است؛ یعنی تجارت دیتا از طریق اینترنت انجام می‌شود. مسائل مستهجن و امور فاسد که تحت عنوان «پورنوگرافی» مطرح است، ۱/۵٪ می‌باشد و این عدد در مقایسه با استفاده‌های مطلوب دیگری که از اینترنت

می‌دهد؛ بدیهی است که این امور در زمینه تبلیغ دین و گسترش اسلام ناب محمدی ﷺ، بسیار مطلوب می‌باشد.

به هر حال، در عصر حاضر معیار پیشرفت در مسیر دانش، گسترش یافتگی اطلاعات است. مردم جهان، قم و حوزه علمیه را در صورتی می‌شناسند، که شما اطلاعات خود را روی اینترنت ببرید و آن را در دسترس جهانیان قرار بدهید؛ ضمن این که باید تولید، توزیع و استفاده صحیح از اطلاعات از طریق دوره‌های مدیریت و تکنولوژی اطلاعات گسترش یابد؛ از این رو، ضروری است در حوزه‌های علمیه کسانی را داشته باشیم که بتوانند حجم انبوهی از Data را مدیریت نمایند تا تک تک افراد جامعه اسلامی از مزایای I.T بهره‌مند شوند و گستره دنیا از اطلاعات مفید و ارزشمند دین، که در گوشه و کنار این مرز و بوم در حال تولید شدن است، بهترین استفاده را ببرند.

● انواع اطلاعات

برخی از اطلاعات بالقوه و بعضی دیگر خام‌اند. اطلاعاتی که ما در اختیار داریم، خیلی با ارزش است؛ ولی خام است و هیچ‌کس به این داده‌ها دسترسی ندارد. می‌توان همین اطلاعات خام را پروراند و به صورت متبلور در اختیار همگان قرار داد. اطلاعاتی که هم‌اکنون بر روی اینترنت وجود دارد، در شمار اطلاعات متبلور است؛

در عصر حاضر معیار پیشرفت در مسیر دانش، گسترش یافتگی اطلاعات است. مردم جهان، قم و حوزه علمیه را در صورتی می‌شناسند، که شما اطلاعات خود را روی اینترنت ببرید و آن را در دسترس جهانیان قرار بدهید؛ ضمن این که باید تولید، توزیع و استفاده صحیح از اطلاعات از طریق دوره‌های مدیریت و تکنولوژی اطلاعات گسترش یابد.

در جهان می‌شود، بسیار ناچیز است؛ اما برقرار نمایند.

متأسفانه دشمن؛ از جمله «CNN»، این چنین تبلیغ می‌کند، که اینترنت مخرب، فسادآور و ضد دین است. آیا این دسیسه دشمن نیست که ما را از دانش جهانی عقب نگه دارد؟ بدیهی است که منظورشان دور نگه داشتن جوامع اسلامی از گسترش و پیشرفت مدرن می‌باشد و می‌خواهند به بهانه آن عده اندک، این خیل عظیم را محروم نمایند.

در عصری به سر می‌بریم که جامعه، تجارت و آموزش به سوی I.T می‌رود. اکنون چنان‌که از این حرکت روزافزون جهانی عقب بمانیم، دیگر نمی‌توانیم کاستی‌ها را جبران کنیم. عقیده ما بر این است که حوزه‌های دینی از این ابزارهای مدرن برای انتقال مفاهیم فرهنگی و دینی استفاده مطلوب را ببرند. یکی از مشکلات مهم توجه نداشتن به I.T و فرار مغزهاست.

برای حل قضیه پورنوگرافی، راه‌های زیادی وجود دارد. یکی از راه‌ها این است که هم‌چنان که بنده به آموزش و پرورش توصیه کرده‌ام. در کتاب‌های درسی، آدرس‌های اینترنتی را اضافه کنیم و به دانش‌آموزان تکلیف بدهیم که روی آدرس‌های اینترنتی درست و سالم بروند.

در حوزه دینی نیز وقتی دارید کتابی می‌نویسید، چنان‌که مطلبی را از اینترنت یا پایگاه‌های جهانی گرفته‌اید، نشانی آن را هم بنویسید تا خواننده بتواند به آدرس آن مراجعه کنند. باید هم‌دیگر را عادت بدهیم که به نشانی‌های خوب و ارزشمند هم توجه کنیم. برای خودتان E-mail درست کنید و در سخنرانی‌های خود پست الکترونیکی‌تان را معرفی کنید تا از این طریق با شما ارتباط

یکی دیگر از کاربردهای اینترنت در حوزه‌های دینی، ایجاد حوزه مجازی است؛ در این صورت، حیطة تدریس شما به یک جا محدود نمی‌شود و طلاب از کشورهای مختلف می‌توانند در یک زمان و در کنار یک‌دیگر به تحصیل مشغول شوند و به آسانی با هم ارتباط داشته باشند و به بحث و گفت‌وگو بپردازند و یا در مورد مسائل شرعی از این راه می‌توان

به راحتی به پرسش‌های مردم پاسخ گفت؛ برای مثال اگر کسی در زمینه شیوه وضوگرفتن پرسید می‌توانید با ارسال عکس و فیلم مخصوص به این عمل برای شخص مقابل او را به شکل مطلوبی تعلیم دهید.

● نتیجه‌گیری

در حوزه دینی کاربردهای زیادی برای I.T وجود دارد. امیدوارم این سخنرانی زمینه‌ای شود که به‌زودی در حوزه‌های علمیة درس I.T هم به عنوان یک درس اجباری تصویب شود و طلاب علوم دینی را با این ابزار کارآمد به نحو شایسته‌ای آشنا سازیم.

در عصری به سر می‌بریم که جامعه، تجارت و آموزش به سوی I.T می‌رود. اکنون چنان‌که از این حرکت روزافزون جهانی عقب

باشید و با چه کسانی بروید، این‌ها همه جزء طرح سفر می‌باشد.

در خصوص بحث کاربرد I.T در حوزه‌های دینی نیز این چهار چیز ضروری است: نخست، بدانید که چشم‌انداز یا Vision شما کجاست؟ هدف و مأموریت شما در این چشم‌انداز چیست؟ I.T در زمینه استراتژی یا مسیر نیل به این هدف ما را کمک می‌کند و راه را برای رسیدن به چشم‌انداز نهایی و هدف آرمانی هموار می‌کند.

اکنون، برای اجرای این امور، نیازمند طرح جامع هستیم. در کشور ما طرح وجود دارد؛ ولی این که Vision کجاست و مأموریت‌مان کدام است و از چه مسیری می‌خواهید به این هدف و یا چشم‌انداز برسید، روشن نیست؛ بنابراین، جهت‌گسترش فناوری اطلاعات در حوزه‌های دینی؛ باید به اموری که یاد شده توجه داشت و شجاعانه اقدام نمود و از تکنولوژی روز، در راه اشاعهٔ دین و ارزش‌های متعالی اسلام استفاده کافی را برد.

پی‌نوشت:

* استاد دانشگاه علم و صنعت ایران.

بمانیم، دیگر نمی‌توانیم کاستی‌ها را جبران کنیم. عقیده ما بر این است که حوزه‌های دینی از این ابزارهای مدرن برای انتقال مفاهیم فرهنگی و دینی استفاده مطلوب را ببرند. یکی از مشکلات مهم توجه نداشتن به I.T و فرار مغزهاست. اگر ما به اندیشه‌ها بها ندهیم، به جایی می‌روند، که Information و سرمایه است. متأسفانه! کشور ایران در زمینه فرار مغزها، رتبه اول را در میان نود کشور جهان دارد.

مطلب مهمی که لازم می‌دانم در پایان برای جمع‌بندی بحث بیان کنم، مفهوم چشم‌انداز (Vision) است. برای انجام هر کاری چهار چیز نیاز است: چشم‌انداز، مأموریت، استراتژی و طرح؛ برای مثال، وقتی شما می‌خواهید به شهر مقدس مشهد بروید، چشم‌انداز شما برای سفر شهر مقدس مشهد می‌باشد و نه شهر دیگری. حالاً نوبت به قصد و هدف از این سفر می‌رسد؛ زیارت کردن حرم حضرت رضا علیه السلام بیانگر نوع مأموریت شماست که آن را Mission می‌گویند؛ اما استراتژی یا سیاست شما مربوط به این می‌شود که با چه وسیله‌ای می‌خواهید این مسیر را طی کنید و در پایان نیازمند طرح هستید؛ این که چند روز می‌خواهید در شهر مقدس مشهد اقامت نمایید، چه مقدار پول همراه داشته